

Beter voor Natuur & Boer

Bijlages AGF

Versie 1.0 – 21 november 2023

Inhoudsopgave

BIJLAGE 1 – Alternatieve lijst	3
Beheerspunt.....	3
BIJLAGE 2 – Bloemenranden en windhagen.....	6
Beheerspunt.....	6
Keuze bloemenmengsel	6
1.1 Tijdens de audit kan ik laten zien.....	7
Tips voor geschikte mengsels	8
Tips voor aanleg van een bloeiende rand	8
Tips voor biodiverse, bloeiende windhagen.....	9
BIJLAGE 3 – Goedgekeurde BOS systemen	10
Beheerspunt.....	10
BIJLAGE 4 – Overzicht goedgekeurde ontwikkelingsmogelijkheden.....	11
BIJLAGE 5 – Groenbemester & rustgewassen.....	12
Beheerspunt.....	12
Vereisten groenbemester	12
Keuze voor groenbemester en/of rustgewassen	12
Uitzonderingen op de maatregel.....	12
Tijdens de audit kan ik laten zien	13
Geschikte rustgewassen	13
BIJLAGE 6 – Nestelen	14
Beheerspunt.....	14
Tijdens de audit kan ik laten zien	14
Voorbeelden van voorzieningen	14
BIJLAGE 7 – Onderhoudsrichtlijnen insectenhotel	15
Beheerspunt.....	15
Plaatsing specificaties	15
Onderhoudsspecificaties	15
BIJLAGE 8 – OS balans	16
Beheerspunt.....	16
Berekening OS balans.....	16
BIJLAGE 9 – Protocol scheiding producten op locatie Beter voor Natuur & Boer.....	18
Beheerspunt.....	18
BIJLAGE 10 – Risico en verboden middelen.....	19
Beheerspunt.....	19

BIJLAGE 1 – Alternatieve lijst

Beheerspunt

In het schema Beter voor Natuur & Boer zijn er lijsten met verboden stoffen, risico stoffen en stoffen met Milieu Belastingpunten waarop u moet reduceren of die u niet mag gebruiken. Met de alternatieve lijst willen wij u helpen met een lijst middelen die als alternatief gebruikt kunnen worden. Dit zijn middelen die lage milieubelastingpunten hebben en geen risico dan wel verbodenstoffen bevatten.

Actieve stof	Indeling	Type middel (Beter Voor)
Waterstof peroxide	Basisstoffen	Fungicide
Calciumhydroxide	Basisstoffen	Fungicide
Equisetum arvense L.	Basisstoffen	Fungicide
Extract van uienbollen (<i>Allium cepa</i> L.)	Basisstoffen	Fungicide
Koemelk	Basisstoffen	Fungicide
Lecithinen	Basisstoffen	Fungicide
Mosterdzaadpoeder	Basisstoffen	Fungicide
<i>Salix cortex</i>	Basisstoffen	Fungicide
Wei	Basisstoffen	Fungicide
Zonnebloemolie	Basisstoffen	Fungicide
Natriumwaterstofcarbonaat	Basisstoffen	Fungicide, Herbicide
<i>Urtica</i> spp.	Basisstoffen	Fungicide, Insecticide
Natriumchloride	Basisstoffen	Fungicide, Insecticide
L-cysteïne	Basisstoffen	Insecticide
Zwavel	Laag-risico stoffen	Fungicide
<i>Aureobasidium pullulans</i> (stammen dsm 14940 en dsm 14941)	Laag-risico stoffen	Fungicide
<i>Bacillus amyloliquefaciens</i> stam QST 713 (voorheen <i>subtilis</i>)	Laag-risico stoffen	Fungicide
<i>Ampelomyces quisqualis</i> stam aq 10	Laag-risico stoffen	Fungicide
<i>Bacillus amyloliquefaciens</i> AH2	Laag-risico stoffen	Fungicide
<i>Bacillus amyloliquefaciens</i> IT-45	Laag-risico stoffen	Fungicide
<i>Bacillus amyloliquefaciens</i> MBI 600	Laag-risico stoffen	Fungicide
<i>Bacillus amyloliquefaciens</i> stam FZB24	Laag-risico stoffen	Fungicide
<i>Bacillus amyloliquefaciens</i> subsp. <i>plantarum</i> D747	Laag-risico stoffen	Fungicide
<i>Bacillus pumilus</i> QST 2808	Laag-risico stoffen	Fungicide
<i>Bacillus subtilis</i> stam IAB/BS03	Laag-risico stoffen	Fungicide
<i>Candida oleophila</i> stam O	Laag-risico stoffen	Fungicide

Actieve stof	Indeling	Type middel (Beter Voor)
Cerevisane	Laag-risico stoffen	Fungicide
Coniothyrium minitans stam con/m/91-8	Laag-risico stoffen	Fungicide
COS-OGA	Laag-risico stoffen	Fungicide
Eugenol	Laag-risico stoffen	Fungicide
Extract van de theestruik	Laag-risico stoffen	Fungicide
Gliocladium catenulatum stam j1446	Laag-risico stoffen	Fungicide
Kaliumwaterstofcarbonaat	Laag-risico stoffen	Fungicide
Phlebiopsis gigantea stammen FOC PG 410.3, VRA 1835 en VRA 1984	Laag-risico stoffen	Fungicide
Pseudomonas chlororaphis stam ma342	Laag-risico stoffen	Fungicide
Pseudomonas sp. stam dsmz 13134	Laag-risico stoffen	Fungicide
Pythium oligandrum M1	Laag-risico stoffen	Fungicide
Streptomyces griseoviridis k61 isolaat	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma afroharzianum stam T-22 (voorheen Trichoderma harzianum stam T-22)	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma asperellum (voorheen T. harzianum) stammen ICC012, T25 en TV1	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma asperellum stam T34	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma atrobrunneum (voorheen Trichoderma harzianum) stam ITEM 908	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma atroviride (voorheen T. harzianum) stammen IMI 206040 en T11	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma atroviride AGR2	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma atroviride stam I-1237	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma atroviride stam SC1	Laag-risico stoffen	Fungicide
Trichoderma gamsii ICC080	Laag-risico stoffen	Fungicide
Waterig extract van de gekiemde zaden van zoete Lupinus albus	Laag-risico stoffen	Fungicide
Urea	Laag-risico stoffen	Fungicide
IJzersulfaat	Laag-risico stoffen	Herbicide
Plantaardige oliën / Kruidnagelolie	Laag-risico stoffen	Herbicide
Caprinezuur	Laag-risico stoffen	Herbicide, Insecticide
Nonaanzuur / pelargonzuur	Laag-risico stoffen	Herbicide, Insecticide
Vetzuren C7 t.e.m. C20	Laag-risico stoffen	Herbicide, Insecticide
Vetzuren C7-C18 en C18 onverzadigd kaliumzouten (CAS 67701-09-1)	Laag-risico stoffen	Herbicide, Insecticide
Vetzuren C8-C10 methylesters (CAS 85566-26-3)	Laag-risico stoffen	Herbicide, Insecticide
Paraffine olie (CAS 64742-46-7, CAS 72623-86-0 CAS 8042-47-5 en CAS 97862-82-3)	Laag-risico stoffen	Insecticide
Plantaardige oliën / Koolzaadolie	Laag-risico stoffen	Insecticide
Adoxophyes orana GV stam BV-0001	Laag-risico stoffen	Insecticide
Akanthomyces muscarius Ve6 (voorheen Lecanicillium muscarium stam Ve6)	Laag-risico stoffen	Insecticide

Actieve stof	Indeling	Type middel (Beter Voor)
Bacillus thuringiensis subsp. Aizawai stammen ABTS-1857 en GC-91	Laag-risico stoffen	Insecticide
Bacillus thuringiensis subsp. israelensis	Laag-risico stoffen	Insecticide
Bacillus thuringiensis subsp. Kurstaki stammen ABTS 351, EG 2348, PB 54, SA 11 en SA 12	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana 203	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana atcc74040	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana IMI389521	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana PPRI 5339	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana stam 147	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana stam GHA	Laag-risico stoffen	Insecticide
Beauveria bassiana stam NPP111B005	Laag-risico stoffen	Insecticide
Cydia pomonella granulose virus	Laag-risico stoffen	Insecticide
Helicoverpa armigera nucleopolyhedrovirus (HearNPV)	Laag-risico stoffen	Insecticide
Isaria fumosorosea Apopka stam 97 (voorheen Paecilomyces fumosoroseus apopka stam 97)	Laag-risico stoffen	Insecticide
Kieselgur (diatomaceous earth)	Laag-risico stoffen	Insecticide
Maltodextrine	Laag-risico stoffen	Insecticide
Metarhizium brunneum stam Ma 43 (voorheen Metarhizium anisopliae var anisopliae)	Laag-risico stoffen	Insecticide
Paecilomyces fumosoroseus stam Fe9901	Laag-risico stoffen	Insecticide
Spodoptera exigua multicapsid nucleopolyhedrovirus (SeMNPV)	Laag-risico stoffen	Insecticide
Spodoptera littoralis nucleopolyhedrovirus	Laag-risico stoffen	Insecticide
Bacillus firmus I-1582	Laag-risico stoffen	Nematicide
Purpureocillium lilacinum PL 11	Laag-risico stoffen	Nematicide
Purpureocillium lilacinum stam 251 (voorheen Paecilomyces lilacinus stam 251)	Laag-risico stoffen	Nematicide

BIJLAGE 2 – Bloemenranden en windhagen

Binnen het Beter voor Natuur& Boer programma vragen wij u om bloeiende randen langs uw akkers of erf in te zaaien. Bloeiende randen trekken insecten aan en bevorderen daarmee de biodiversiteit. Deze bloeiende randen dienen inheemse en meerjarige bloemenmengsels te zijn. Deze inheemse bloemenmengsels trekken daarmee ook inheemse insecten aan. Daarnaast adviseren wij om voor bloemrijke mengsels te kiezen, mede voor een mooie uitstraling.

Beheerspunt

Cellenteelt en glasteelt

Voor cellenteelt en glasteelt wordt gevraagd om een oppervlakte van 400 m² in te zaaien met een meerjarig, inheems, bloeiend mengsel. Dit mag opgesplitst worden in maximaal 2 stukken. Indien de mogelijkheden beperkt zijn mag de 400 m² ook aangevuld worden met inheemse, liefst bloeiende erfbeplanting, zoals hoge/lage begroeiing, struiken, bomen en hagen.

Fruitteelt

Voor fruitteelt buiten geldt dat er minimaal een oppervlakte van 400 m² per hectare ingezaaid dient te worden, met een minimale breedte van 3 meter. De verplichting geldt tot een maximum van 2.000 m² per bedrijf. Als er onvoldoende fysieke ruimte is om een gebied van 400m² per hectare in te zaaien vult de teler aan met een biodiverse heg waarbij 1 meter biodiverse heg gelijk staat aan 60m² bloemenstrook. In bijlage 3 vindt u tips voor biodiverse, bloeiende windhagen.

Vollegrondsgroenten en akkerbouwgewassen

Voor vollegrondsgroenten en akkerbouwgewassen geldt dat er een meerjarige, inheemse, bloemenrand met een oppervlakte van 400m² per hectare en een minimale breedte van 3 meter aangelegd dient te worden. Deze dient langs 1 zijde van het perceel aangeplant te worden (indien er een watervoerende sloot aan grenst, dan deze zijde kiezen). In het geval van gehuurde- en geleasede percelen overlegt de teler met de verhuurder waar de meerjarige rand gerealiseerd kan worden. Als dat niet mogelijk is, mag de bloemenrand jaarlijks worden ingezaaid. Ook hier geldt de verplichting tot een maximum van 2.000m² per bedrijf.

Keuze bloemenmengsel

Wij vragen u om een mengsel te kiezen met de volgende kenmerken:

1. **Inheems:** Uit Nederland afkomstig met als doel om inheemse insecten te herbergen.
2. **Meerjarig:** Bij voorkeur een meerjarig mengsel (m.u.v. huurpercelen).
3. **Bloemrijk:** Bloemrijke mengsels, mede voor een mooie uitstraling en het aantrekken van bijen.

Overleg met uw adviseur of zaadfirma voor geschikte bloemenmengsel voor uw akkers/erf. Daarnaast kunt u ter inspiratie in de link in bijlage 1 brochures vinden met inheemse bloemenmengsels. In bijlage 2 kunt u tips voor de aanleg van een bloemenrand terugvinden.

Overleg met uw adviseur of zaadfirma voor geschikte bloemenmengsel voor uw akkers/erf. Daarnaast kunt u ter inspiratie in de link in bijlage 1 brochures vinden met inheemse bloemenmengsels. In bijlage 2 kunt u tips voor de aanleg van een bloemenrand terugvinden.

Hieronder ziet u een aantal voorbeelden van bloemen:

Benaming	Nederlandse benaming	Kleur
<i>Agrostemma githago</i>	Bolderik	Lila
<i>Centaurea cyanus</i>	Korenbloem	Blauw
<i>Consolida regalis</i>	Wilde ridderspoor	Blauw
<i>Glebionis segetum</i>	Gele ganzenbloem	Geel
<i>Lapsana communis</i>	Akkerkool	Geel
<i>Matricaria recutita</i>	Echte kamille	Wit
<i>Papaver dubium</i>	Bleke klaproos	Rood
<i>Papaver rhoeas</i>	Grote klaproos	Rood
<i>Silene noctiflora</i>	Nachtkoekoeksbloem	Wit
<i>Vaccaria hispanica</i>	Koekruid	Roze
<i>Achillea millefolium</i>	Duizendblad	Wit
<i>Anthemis tinctoria</i>	Gele kamille	Geel
<i>Centaurea jacea</i>	Knoopkruid	Roze
<i>Fagopyrum esculentum</i>	Boekweit	Wit

1.1 Tijdens de audit kan ik laten zien

1. Aanwezigheid van een inheemse akkerrand en/of bomen, haag of heg zoals hierboven beschreven voor uw type teelt. De oppervlaktes dienen als volgt te zijn:
 - a. **Glas- en cellenteelt:** één stuk van 400 m² (opgesplitst in max. 2 stukken) of indien niet mogelijk inheemse erfbeplanting (bij een aantoonbaar kleinere beschikbare oppervlakte volstaat een kleiner oppervlak ook).
 - b. **Fruitteelt buiten:** 400m² per ha. Mag aangevuld worden met een biodiverse heg
 - c. **Akkerbouw- en vollegroondsgewassen:** Een oppervlakte van 400m² per hectare ingezaaid met meerjarig bloemenmengsel.

2. Vindt de audit plaats vóór of na dat de bloeiende rand in bloei staat (bijvoorbeeld in de winter of herfst), dan kunt u laten zien dat u van plan bent om deze te gaan zaaien (door het aankoopbewijs van het bloemenmengsel te laten zien) of dat u deze gezaaid heeft (aankoopbewijs en/of foto's).

Tips voor geschikte mengsels

Raadpleeg uw adviseur voor geschikte bloeiende mengsels die passen bij uw gewassen.

Daarnaast kunt u in onderstaande brochures bloemenmengsels terugvinden, let er op dat u een meerjarig, inheems en bloemrijk mengsel kiest:

- [De catalogus van MediGran](#)

MediGran
Inheemse zaden en kruidenmengsels

- [Brochure Bloeiende akkerranden van Agrifirm](#)

Tips voor aanleg van een bloeiende rand

Uit de [MediGran catalogus 2020/2021](#):

1. Bij het inzaaien dient rekening gehouden te worden met de optimale omstandigheden voor zaadontkieming. Indien de bovenste grondlaag een niet al te vaste structuur heeft kan men het inzaaien en het zaaisel licht inharken en aandrukken.
2. De frequentie van het maaien zal afhangen van de lokale situatie maar in het algemeen kan men stellen dat 1 maaibeurt in september/oktober voldoende moet zijn.

Laat de grond zoveel mogelijk met rust, beperk de werkzaamheden zo veel mogelijk tot het meest nodige.

Tips voor biodiverse, bloeiende windhagen

Voor de windhagen wordt gevraagd naar een optimale bloeihoogte. Hiervoor kan een mengsel van onderstaande hagen worden ingezet en/of toegevoegd aan uw huidige windhaag.

Biodiversiteitshagen

Soort	Nl. Naam	Wind scherm	Emissie scherm	Waardplant bacterievuur	Waardplant Xylella	Bloeiend	Bes dragend	Groei kracht	Voordeel	Bloei periode
<i>Acer campestre</i>	Veldesdoorn	++	+	Nee	Nee	-	nee	+	Veel nuttigen	Apr-Mei
<i>Ligustrum vulgare</i>	Wilde liguster	++	+	Nee	Nee	+	ja	++	Sluipwespen en snelle groei	Jun-Jul
<i>Ligustrum ovalifolium</i>	Haagliguster	++	++	Nee	Nee	++	ja	++	Groenblijvend en snelle groei	Jun-Jul
<i>Rosa canina</i>	Hondsroos	-	-	Nee	Nee	+	ja	++	Diverse nuttigen	Jun-Jul
<i>Salix caprea</i>	Boswilg	-	-	Nee	Nee	+	nee	++	Vroege bloei + veel nuttigen	Mrt-Apr
<i>Viburnum opulus</i>	Gelderse roos	+	-	Nee	Nee	+	ja	-	Sluipwespen	Mei-Jun
<i>Sambucus nigra</i>	Gewone vlier	-	-	Nee	Nee	+	ja	++	Oorwormen	Jun-Jul
<i>Fagus sylvatica</i>	Groene beuk	++	++	Nee	Nee	-	nee	+	Houd dor blad vast	Apr-Mei
<i>Alnus glutinosa</i>	Zwarte els	++	+	Nee	Nee	-	nee	++	Veel nuttigen, snelle groei	Mrt-Apr
<i>Rhamnus frangula</i>	Vuilboom	+	-	Nee	Nee	++	ja	+	Lange bloeitijd, niet dichtbij kersen	Mei-Sep
<i>Cornus sanguinea</i>	Rode Kornoelje	+	-	Nee	Nee	+	ja	+	Roofmijten	Mei-Jun
<i>Corylus avellana</i>	Hazelaar	+	+	Nee	Nee	+	nee	+	Veel nuttigen!	Jan-Mrt
<i>Tilia cordata / Tilia platyphyllos</i>	Linde	-	-	Nee	Nee	-	nee	+	Roofwantsen	Jun-Jul
<i>Prunus myrobalan</i>	Kerspruim	-	-	Nee	Nee	+	ja	+		Mrt-Apr
<i>Symphoricarpos albus</i>	Sneeuwbes	-	-	Nee	Nee	+	ja	-		Jun-sept
<i>Salix triandra</i>	Amandelwilg	-	-	Nee	Nee	+	nee	++	Vroege bloei + veel nuttigen	Apr-Mei
<i>Carpinus betulus</i>	Haagbeuk	++	++	Nee	Nee	-	-	+	Veel nuttigen!	Apr-Mei
<i>Cornus mas</i>	Gefe Kornoelje	+	-	Nee	Nee	+	ja	+	Roofmijten	Mrt-Apr
<i>Viburnum lantana</i>	Wollige sneeuwbal	-	-	Nee	Nee	++	++	-	Grote bloemschermen	Mei-Jun
Ongewenste soorten (niet volledige lijst)										
<i>Amelanchier lamarckii</i>	Krentenboom	-	-	Ja	Nee	++	ja	+	bacterievuur	
<i>Cydonia oblonga</i>	Kweepeer	-	-	Ja	Nee	+	ja	-	bacterievuur	
<i>Fraxinus excelsior</i>	Gewone es	-	-		Nee				essensterfte..	
<i>Prunus avium / Prunus padus</i>	kers	-	-	Nee	JA	+	ja	+	Xylella	
<i>Cytisus scoparius</i>	Bezembrem	-	-	Nee	JA	++	-	-	Xylella	

BIJLAGE 3 – Goedgekeurde BOS systemen

Beheerspunt

Fruitteelt, vollegrondsgroenten en akkerbouwgewassen

Binnen het Beter voor Natuur & Boer programma wordt in diverse maatregelen verwezen naar het gebruik van een BOS systeem. Via dit document willen we jullie informeren over goedgekeurde BOS systemen. Mist u een BOS systeem in dit overzicht, overleg dan met de ketenpartner of deze ook geaccepteerd wordt tijdens de audit.

Definitie BOS

Een beslissingsondersteunend systeem (BOS) is een rekenprogramma, dat rekening houdt met actuele invloeden om tot een advies te komen. Deze adviezen hebben betrekking op gewasbescherming, bemesting en watergift. De adviezen worden opgesteld met bijvoorbeeld behulp van diverse sensoren, statistische informatie, weersvoorspellingen en modellen.

Vaak zijn de BOS-systemen in losse modules verkrijgbaar, die bij een groter software pakket horen.

Bron: CAV Agrotheek

Geschikte BOS systemen

Onderwerp	BOS systeem	Link
Water	Watermarks	
Water	Fruitprotect	Nachtvorst melder
Water	FieldGard	Estede Scientific
Water	Fieldmate sensor - temperaturen, luchtvochtigheid en bodemtemperatuur	www.smartfarm.nl
Gewasbescherming	RIMpro	RIMpro Cloud
Gewasbescherming	Fieldmate – waarschuwing voor Alternaria - Phytophthora Knolinfectie - Phytophthora	www.smartfarm.nl
Gewasbescherming	Fieldmate - Sputadvies	www.smartfarm.nl
Overige	Gewas acties op basis van Taakkaarten	
Water	Sencrop – digitale regenmeter	www.sencrop.com
Overige	Sencrop – digitale windmeter	www.sencrop.com
Overige	Sencrop – Leafcrop Bladnat, Luchttemperatuur, luchtvochtigheid en dauwpunt	www.sencrop.com

BIJLAGE 4 – Overzicht goedgekeurde ontwikkelingsmogelijkheden

Beheerspunt

Er wordt gevraagd om kennis op te doen over duurzame ontwikkelingen in de teelt.

Goedgekeurde cursussen
Het Nieuwe Telen
Het inwinnen van advies van een bodemdeskundige, bij nieuwe aanplant
Deelname bodemadvies via "bodem-up"
Aanmelden bij Bodemconditie.nl, de stappen uitvoeren en de bijbehorende podcast
Een cursus gericht op bodemkwaliteit bijvoorbeeld via René Jochems of Coen Terberg
Cursus weerbare teelt of weerbaar telen met daarin minimaal IPM van bijvoorbeeld Agripoli, Groeibalans, Delphy en/of Glastuinbouw Nederland
Oriëntatiecursus Biologische Landbouw

BIJLAGE 5 – Groenbemester & rustgewassen

Beheerspunt

Akkerbouwgewassen

Binnen het Beter voor Natuur programma vragen wij u om 50% van uw Beter voor geteeld areaal, bedrijf breed in te zaaien met een combinatie van groenbemester en/of rustgewassen.

Vereisten groenbemester

Een oppervlakte gelijk aan 50% van het Beter Voor areaal inzaaien (dit mag bedrijf breed en hoeft niet per sé op het Beter Voor areaal te zijn).

- Voorbeeld: Is uw totale areaal 100 hectare en uw Beter Voor areaal 50 hectare, zaai dan 25 hectare van deze totale 100 hectare in met een groenbemester of rustgewas.
- Als u vóór 1 oktober geoogst hebt, dan direct een groenbemester c.q. vanggewas zaaien (zonder bemesting).
- De winter door laten staan.
- Verplicht mechanisch onderwerken in plaats van chemisch.

Keuze voor groenbemester en/of rustgewassen

1. Overleg met uw adviseur bij het kiezen van de juiste groenbemers en/of rustgewassen. Houdt hierbij rekening met aaltjes (nematoden).
2. In bijlage 1 kunt u een overzicht vinden van geschikte groenbemers per gewastype.
3. In bijlage 2 kunt u een overzicht vinden van geschikte rustgewassen per gewastype.

Uitzonderingen op de maatregel

- Het onderwerken van groenbemers in het najaar is toegestaan, mits aangetoond kan worden dat de grondsoort voor de mestwet klei is (via Boer en Bunder of grondanalyse) en dat het onmogelijk is om groenbemester de winter over te laten staan.
- Uitzondering op de 1 oktober regel indien de gewassen dan nog op het veld staan. Zoals bijvoorbeeld bij:
 - Prei
 - Spruiten
 - Rabarber
- Niet van toepassing op meerjarige teelten op hetzelfde perceel, zoals bijvoorbeeld boomgaardfruit & asperges. Substraatteelt dat buiten staat is ook uitgesloten van deze maatregel.

Tijdens de audit kan ik laten zien

1. Het totale oppervlakte (ha) waarop groenbemester en/of vanggewas is gezaaid en het totaal aantal bedrijfshectares (waaruit het percentage berekend kan worden).
2. Een overzicht van de ingezaaide groenbemers en/of vanggewassen.
3. Datum van het onderwerken van de groenbemers en/of vanggewassen.

Groenbemers zijn gewassen die ingezet worden voor het in stand houden of verbeteren van de bodemvruchtbaarheid en/of het tegengaan van uitspoelen. Zo kunnen ze bijvoorbeeld nutriënten opnemen, een positieve bijdrage leveren aan de structuur van de bodem, vocht onttrekken aan de bodem waardoor de grond eerder bewerkbaar is in het voorjaar, organische stof aanvoeren, de ontwikkeling van aaltjes remmen, de bodem bedekken d.m.v. bodem bescherming en de groei van onkruid onderdrukken (bron: Handboek Bodem en Bemesting).

Wij adviseren u om contact op te nemen met uw adviseur voor de juiste groenbemester keuze. Daarnaast kunt u in het handboek groenbemers veel informatie terug vinden over de juiste keuze voor groenbemers:

<https://www.handboekgroenbemers.nl/nl/handboekgroenbemers.htm>

In het hoofdstuk 'Keuze groenbemers' kunt u de volgende tabellen terugvinden:

1. Het droge stof en organische stof gehalte (tabel 3.1)
2. De eigenschappen per groenbemester die van belang zijn bij het beschermen/verbeteren van de structuur (tabel 3.2)
3. Een aaltjesschema per groenbemester (tabel 3.3)
4. Een bodemschimmel schema per groenbemester (tabel 3.4)
5. Een bodemplagen schema (tabel 3.5)
6. Waarde van groenbemers voor bestuivers (bijen en hommels) (tabel 3.6)
7. Stikstof: kengetallen en eigenschappen van groenbemers (tabel 3.7)
8. Een toelichting op het juiste zaaitijdstip voor groenbemers (tabel 3.8)

Geschikte rustgewassen

Rustgewassen zorgen voor een diversiteit in het bouwplan waardoor een goede bodemkwaliteit in stand gehouden kan worden. Rustgewassen zorgen voor een juist bodemherstel en een juiste bodembedekking. Dit verbetert naast de bodemkwaliteit ook de waterhuishouding, het bodemleven en voorkomt verlies van nutriënten.

Geschikte rustgewassen zijn onder andere:

- Vezelgewassen (vlas en hennep)
- Vlinderbloemigen (luzerne, erwten, tuinbonen, sojabonen, klaver)
- Granen (tarwe, gerst, triticale, quinoa)
- Grassen

BIJLAGE 6 – Nestelen

Binnen het Beter voor Natuur programma vragen wij u om nest- en verblijfsvoorziening te creëren voor 4 verschillende soorten vogels en/of vleermuizen. Dit om biodiversiteit te creëren op uw erf.

Er wordt van u verwacht dat u nest- en verblijfsvoorzieningen in de vorm van nestkommen, kasten of nestpalen voorziet.

Beheerspunt

De teler stelt nest- en/of verblijfsvoorzieningen voor vogels en/of vleermuizen beschikbaar volgens de gestelde eisen.

Tijdens de audit kan ik laten zien

De nest- en/of verblijfsvoorzieningen:

- Mogen in de akkerbouw, vollegrond, cellenteelt en bedekte teelt de voorziening ook van natuurlijke oorsprong zijn.
- Bieden een plek aan minimaal 4 verschillende vogel- of vleermuissoorten.
- Vleermuisnesten hebben een minimale hoogte van 3,5 meter en mogen niet verwijderd worden.
- Zijn bij voorkeur opgehangen aan een boom of bomenrij op de voorgeschreven hoogte (op het terrein mag het ook aan de loods bevestigd worden).
- Die tijdens de audit niet voldoende zichtbaar zijn of niet bezocht kunnen worden, kunnen bewezen worden aan de hand van bijvoorbeeld foto's of facturen.

Voorbeelden van voorzieningen

- Nestkommen huiszwaluw
- Uilenkasten
- Huis- of ringmusvoorziening
- Gierzwaluwkast
- Roofvogelkast en/of zitpalen
- Vleermuis kasten
- Spreeuwenkast
- Halfopen nestkast voor roodborst, winterkoning, zwarte roodstaart, kwikstaart
- Nestkasten voor mezen, winterkoninkjes, boomkruiper, boomklevers, bonte vliegenvanger, grote bonte specht, bosuil (bosrijke omgeving)

Bron: Vogelbescherming

BIJLAGE 7 – Onderhoudsrichtlijnen insectenhotel

Het insectenhotel biedt nestgelegenheid aan solitaire bijen en andere kleine insecten zoals spinnen, sluipwespen, gaasvliegen, lieveheersbeestjes en oorwormen. In het insectenhotel zijn tevens voorzieningen gemaakt voor hommels en (nacht) vlinders.

Beheerspunt

Er dient minimaal één insectenhotel aanwezig te zijn per locatie met de volgende eisen:

- Gericht op het zuiden.
- Op een zonnige-, windvrije locatie.
- Waar mogelijk op een bloemrijke plek of binnen een straal van 60 meter van een rij bomen/struiken.

Voor reeds geplaatste insectenhôtels:

- De teler onderhoudt het insectenhotel volgens de richtlijnen in de bijlage onderhoudsrichtlijnen.

Plaatsing specificaties

Het insectenhotel kan op verschillende manieren geplaatst worden, in de grond, op een groen/plat dak of aan de wand. De voorzijde, waar mogelijk, gericht op het zuiden. Waar mogelijk in de luwte en zorg voor de juiste voedselplanten zoals wilde bloemenmengsels voor bijen in de nabije omgeving.

Onderhoudsspecificaties

Het hotel is bewerkt met een blanke lak op waterbasis. Een regelmatige schilderbeurt zal de houdbaarheid natuurlijk verlengen. De bamboe buisjes hoeven niet vervangen te worden tenzij deze zijn beschadigd of er uitgetrokken zijn. Het hotel tevens één keer per jaar in de wintermaanden controleren op algehele toestand en stabiliteit.

BIJLAGE 8 – OS balans

Beheerspunt

Vollegrondsgroenten en akkerbouwgewassen

Binnen het Beter voor Natuur & Boer programma vragen wij u om een organische stof balans op de maken. Het doel is om op bedrijfsniveau een minimale, neutrale en bij voorkeur gemiddeld positieve organische stofbalans te hebben. De organische stof balans kan via diverse methoden berekend worden.

De organische stof berekeningen kunt u uitbesteden of zelf berekenen. Het effectiefste is om de organische stof balans te berekenen na het seizoen (en vóór de start van het nieuwe seizoen). Een tool die bijvoorbeeld gebruikt kan worden om de EOS te berekenen is de OS Balans: <https://om-balance.org/nl/>. Zie een toelichting van deze tool hieronder onder het kopje “Berekening OS balans”.

We verwachten het volgende van u:

1. Een organische stofbalans van alle percelen die u dit seizoen voor Beter voor hebt geteeld, inclusief de gehuurde- en/of gepachte percelen (bij gehuurde- en/of gepachte percelen moet u kunnen aantonen dat u de grond beter achterlaat dan toen u de start op deze bodem maakte).
2. Bij voorkeur voert u al uw percelen in, in de organische stofbalans.

Uitzondering: Indien de afbraak van OS meer dan 2.500kg/ha.jaar bedraagt geldt een bovengrens voor de benodigde EOS aanvoer van 2.500kg/ha/jaar en is een negatieve balans als gevolg hiervan toegestaan.

Naast de minimaal neutrale EOS-balans vraagt het Beter voor Natuur schema voor een handhaving van een minimaal organische stofgehalte in de bodem:

	Toe te voegen EOS in %	
	Klei	Zand
<1,5%	Neutraal + 20%	
1,5-2%	Neutraal + 10%	
<2,5%		Neutraal +20%
2,5-3%		Neutraal +10%

Uitzondering: Als de teler aantoonbaar de benodigde aanvullingen niet kan halen, i.v.m. de wettelijke mineralen boekhouding, moet er minimaal 5% aanvullende effectieve stof worden toegevoegd.

Berekening OS balans

Ga naar de website: <https://om-balance.org/nl/>

- **Registreren:** Eerst dient u zich te registreren. Dit kan door onderaan op de homepage te klikken op 'registreer' (als u al een account heeft klikt u op 'inloggen').

Stap 1: Bedrijfsgegevens invullen

Vul hier de volgende gegevens in:

- Bedrijfsnaam en postcode
- Kies voor perceelbalans of bedrijfsbalans
 - Indien u gewassen op meer dan één perceel onder Beter Voor teelt en/of meerdere percelen wilt toevoegen kiest u voor 'bedrijfsbalans'. Bij deze optie kunt u namelijk meerdere percelen toevoegen aan één balans, waardoor u een gemiddelde organische stof balans op bedrijfsniveau ziet.
 - Indien u in totaal één perceel onder Beter Voor teelt en verder geen percelen wilt invoeren, kiest u voor 'perceelbalans'.
- Regio
- Bodemtype
- Wat is het organisch stofgehalte (%)?
 - Deze gegevens kunt u verkrijgen uit monsternames.
- Wat is de fosfaattoestand?
 - Deze is niet verplicht in te vullen.

Stap 2: Perceelgegevens

Vul deze in voor het afgelopen seizoen:

- Algemene perceelgegevens
 - Naam
 - Jaar
 - Grootte in hectare
- Hoofdgewas
 - Inclusief eventueel groenbemesters
- Type bemesting
 - Welke organische meststof, inclusief hoeveelheid (ton/ha.)

Let op: Klik op geavanceerd om het % organische stof en/of bodemtype aan te passen voor het betreffende perceel.

BIJLAGE 9 – Protocol scheiding producten op locatie Beter voor Natuur & Boer

Beheerspunt

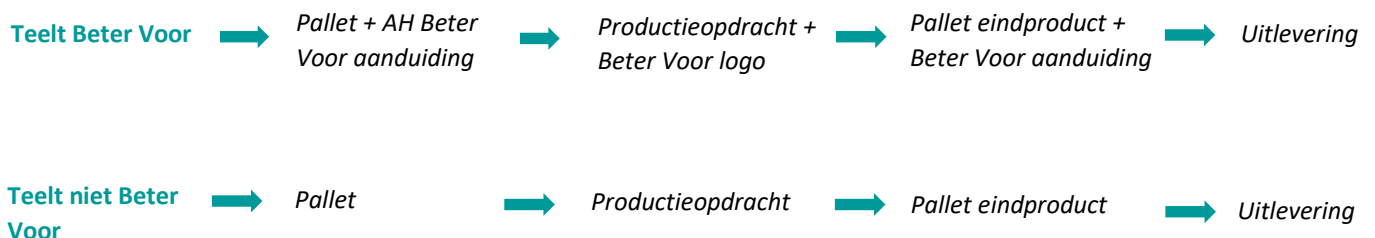
De teler zorgt binnen Beter voor Natuur & Boer dat de productstromen (Beter voor Natuur & Boer en gangbare, niet Beter voor Natuur & Boer) gescheiden worden op bedrijfsniveau.

De productstromen dienen gescheiden te worden:

- In ruimte en/of tijd; en
- Door fysieke onderscheiding, door middel van kleuren, een A4 of andere eigenschappen van productdragers (als; kratten, zakken, trays, onderzetters, haken, etc.); en/of
- Door virtuele onderscheiding, merken van productstromen middels een automatiseringssysteem.

Bedrijven die in het bezit zijn van equivalente certificaten: BRC, IFS, Biologisch of FSSC22000, ontvangen een ontheffing voor deze eis, maar moeten wel vastleggen dat voor Beter Voor dezelfde procedure(s) gelden.

Voorbeeld onderstaand scheidingsprotocol:

BIJLAGE 10 – Risico en verboden middelen

Beheerspunt

Binnen het Beter voor Natuur schema wordt gesproken over verboden werkzame stoffen en risicostoffen. Hieronder vinden jullie de lijsten van de stoffen die hieronder vallen.

Verboden stoffen:

Verboden werkzame stoffen	Aard van het gewasbeschermingsmiddel
bromuconazool	Fungicide
cypermethrin	Insecticide
flumioxazin	Herbicide
mecoprop-p	Herbicide
tefluthrin	Insecticide
pirimifos-methyl	Insecticide
esfenvaleraat	Insecticide
lambda-cyhalothrin*	Insecticide
deltamethrin*	Insecticide
oxamyl*	Nematicide

(*) Producten met een (*) achter de naam zijn middelen met een meldplicht. Wanneer er geen andere optie is dan dit middel toch te gebruiken moet dit worden gemeld bij de ketenpartner.

Risicostoffen:

Werkzame stoffen met hoog risico	Aard van het gewasbeschermingsmiddel
metalaxyl-m	Fungicide
etoxazool	Insecticide
imazamox	Insecticide
pendimethalin	Herbicide
spinosad	Insecticide
tebuconazool	Fungicide
metribuzin	Herbicide
pirimicarb	Insecticide
abamectin	Insecticide
cyantraniliprole	Insecticide
ethofumesaat	Herbicide